सिन्धुली जिल्ला भद्रकाली गाउँ विकास समितिका

सुनुवार समुदायको सामाजिक तथा आर्थिक परिवर्तन

एक समाजशास्त्रीय अध्ययन

त्रिभूवन विश्वविद्यालय
सिन्धुली बहुमुखी क्याम्पस समाजशास्त्र/मानवशास्त्र विभाग अन्तर्गत
समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर उपाधिको आंशिक पत्र पुरा गर्नका निमित्त
तयार पारिएको

शोधपत्र

२०१३

शोधकर्ता
सुशीला थिङ
स्नातकोत्तर तह
त्रि. वि. रजिष्ट्रेशन नम्बर : २७८२८-९४
रोल नम्बर : २३३००९२
सिन्धुली बहुमुखी क्याम्पस
समाजशास्त्र/मानवशास्त्र विभाग
सिन्धुली

सिन्धुली बहुमुखी क्याम्पस
समाजशास्त्र/मानवशास्त्र विभाग
सिन्धुली

सिफारिश पत्र

त्रिभूवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय समाजशास्त्र/मानवशास्त्र विभाग अन्तर्गत समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर उपाधीको आंशीक आवश्यकता पुरा गर्नका निमित्त मेरो निरिक्षण तथा सुपरीवेक्षणमा यस क्याम्पसका छात्रा सुशीला थिङ सिन्धुली जिल्ला भद्रकाली गाविसमा बसोबास गर्ने **"सुनुवार समुदायको सामाजिक तथा आर्थिक परिबर्तन एक समाजशास्त्रीय अध्ययन"** विषयक यो शोधपत्र तयार गर्नु भएको हो । म उहाँको कार्य प्रति सन्तुष्ट छु । यस शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारीश गर्दछु ।

शोध निर्देशक

....
प्रबीण हायू
उपप्राध्यापक
समाजशास्त्र/ मानवशास्त्र विभाग
सिन्धुली बहुमुखी क्याम्पस
सिन्धुली

मिति : २४ सेप्टेम्बर, २०१३

धिसन्धुली बहुमुखी क्याम्पस
समाजशास्त्र/मानवशास्त्र विभाग
सिन्धुली

<u>स्वीकृती-पत्र</u>

यस क्याम्पसका छात्रा सुशीला थिङले समाजशास्त्र विषयमा स्नातकोत्तर उपाधीको आंशिक आवश्यकता पुरा गर्नका निमित्त समाजशास्त्र/मानवशास्त्र विभागमा प्रस्तुत गर्नु भएको सिन्धुली जिल्लाको भद्रकाली गाविस को १ र ४ नं. वडा क्षेत्रका **"सुनुवार समुदायको सामाजिक तथा आर्थिक परिबर्तन एक समाजशास्त्रीय अध्ययन**" विषयक शोधपत्र स्नातकोत्तर उपाधीका निमित्त उचित ठहरिएकोले स्वीकृती प्रदान गरिएको छ ।

<u>सोधपत्र मूल्याङ्कन समिति</u>

सोध निर्देशक :
उपप्राध्यापक, श्री प्रबीण हायू ....

बाह्य निर्देशक :
उप-प्राध्यापक, श्री टिकाबहादुर थापा ....

विभागीय प्रमुख :
उपप्राध्यापक, श्री टिकाबहादुर थापा ....

मिति : १ अक्टोबर, २०१३

कृतज्ञता ज्ञापन

"सुनुवार सुनुवार समुदायको सामाजिक तथा आर्थिक परिबर्तनः एक समाजशास्त्रीय अध्ययन" विषयको शोधपत्र समाजशास्त्र विषयमा स्नातकोत्तर तहको आंशिक आवस्यक्ता पूरा गर्नको निमित्त तयार गरिएको हो । यो शोधपत्र तयार गर्ने सिलसिलामा मैले विभिन्न व्यक्ति व्यक्तित्वहरुबाट प्रत्यक्ष एवं परोक्ष रुपमा धेरै सहयोग लिएको छु । अमूल्य सल्लाह, सुझाव र सद्भाव पाएको छु । यसरी सहयोग लिने दौरानमा मैले उहाँहरुमा पुऱ्याएको असजिलो अवस्थाप्रति क्षमायाचना गर्न चाहन्छु ।

हाम्रो देश नेपाल विभिन्न जातजाति, भाषाभाषी, धर्म तथा संस्कृतिले सम्पन्न राष्ट्र हो । नेपाली समानका यी विविध जातजाति जनजातिहरुमध्ये सुनुवार समुदायको बारेमा अध्ययन गर्ने मेरो उत्सुकतालाई हौसला दिई मलाई यो शोध अनुसन्धानका निम्ति शोध निर्देशकको रुपमा मेरो यस शोधपत्रको निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण गरी आवस्यक सल्लाह, सुझाव र मार्गनिर्देशन प्रदान गर्नुहुने आन्तरिक निर्देशक उपप्राध्यापक श्री प्रबीण हायू ज्यू प्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । त्यसैगरी बिभागीय प्रमुख तथा बाह्य निर्देशक उपप्राध्यापक श्री टीकाबहादुर थापा तथा अन्य गुरुजन तथा शुभेच्छुकहरुप्रति आभारी छु ।

साथै यस शोध अनुसन्धानका निमित्त आवस्यक सरसल्लाह र उत्साह प्रदान गर्नुहुने सुनुवार सेवा समाज तथा अध्ययन क्षेत्रमा आवश्यक सहयोग पुऱ्याउनु हुने सुनुवार समुदायका उत्तरदाताहरु प्रति सादर कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । साथै यो शोध अनुसन्धानलाई सम्पन्न गर्नका निमित्त प्रेरणा हौसला र आवस्यक सहयोग गर्नुहुने मेरा परिवारका सबै सदस्यहरुप्रति ऋणी छु ।

अन्तमा लेखन कार्यमा सहयोग पुऱ्याउने साथीहरु साथै शोधपत्र तयारीका लागि आवश्यक सहयोग एवं कम्प्यूटर टाईप तथा सेटिङ गरी सहयोग गरिदिनुहुने श्री विकाश भण्डारी (गेटवे साइवर एण्ड इन्ष्टिच्यूट, सिन्धुली) प्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु ।

२०७३
सिन्धुली

सुशीला थिङ
स्नातकोत्तर तह
समाजशास्त्र

विषयसूची

अध्याय एक

परिचय

१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि १

१.२ समस्याको कथन ३

१.३ अध्ययनको उद्देश्य ५

१.४ अध्ययनको औचित्य र महत्व ५

१.५ अध्ययनको अवधारणात्मक ढांचा ६

१.६ अध्ययनको संगठन ६

अध्याय दुई

सम्बन्धित साहित्यको समीक्षा

२.१ पूर्व अध्ययनको समीक्षा ७

अध्याय तीन

अनुसन्धान पद्दती

३.१ अध्ययन क्षेत्रको छनौटको औचित्य १०

३.२ अनुसन्धान ढांचा १०

३.३ तथ्यांकको प्रकृति र श्रोत १०

३.३.१ प्राथमिक श्रोत ११

३.३.२ द्वितीय तथ्यांक ११

३.४ अध्ययनको समग्रता र नमूना छनौट ११

३.५ तथ्यांक संकलनका प्रविधिहरु ११

३.५.१ अवलोकन १२

३.५.२ अन्तरवार्ता सूची १२

३.५.३ मुख्य सुचनादातासंगको अन्तर्वाता १२

३.६ तथ्यांकको विश्वसनीयता र वैधता १२

३.७ तथ्यांक प्रस्तुतीकरण तथा विश्लेषण प्रक्रिया १३

३.८ अध्ययनको सीमा १३

अध्याय चार

तथ्याङ्कको प्रस्तुतिकरण तथा विश्लेषण

४.१ अध्ययन क्षेत्रको परिचय १५
४.१.१ भौगोलिक अबस्थिति १५
४.१.२ हावापानी १६
४.१.३ जनसंख्या १६
४.२ सुनुवार समुदायको सामाजिक अवस्था १६
४.२.१ जनसांख्यिक स्थिति १७
४.२.२ लिङ्गको आधारमा जनसंख्या १७
४.२.३ उमेर समूह र लिङ्गको आधारमा जनसंख्या १८
४.२.४ वैवाहिक स्थिति १९
४.२.५ पारिवारिक संरचना २०
४.२.६ शैक्षिक स्थिति २२
४.२.७ स्वास्थ्य सरसफाइको स्थिति २५
४.२.८ जन्म, मृत्यु र विवाह संसकार २८
४.२.९ भाषा ३९
४.२.१० धर्म ४०
४.२.११ चाडपर्व तथा पूजाआजा ४२
४.२.१२ पूजाआजा ४३
४.२.१३ चाडपर्वहरु ४४
४.२.१४ सुनुवार समुदायको आर्थिक अवस्था ४६
४.२.१५ सुनुवार समुदायको सामाजिक तथा आर्थिक पक्षमा आएका परिवर्तन र प्रभावहरु ५५

अध्याय पाँच

सारांश, निष्कर्ष तथा सुझाव

५.१ सारांस ६०
५.२ निष्कर्ष ६१
५.३ सुझावहरु ६३

सन्दर्भग्रन्थ सूची

तालिका सूचि

तालिका	विवरण	पृष्ठ
१	लिङ्गको आधारमा उत्तरदाताहरुको वर्गिकरण	१७
२	उमेर समूह र लिङ्गको आधारमा उत्तरदाताहरुको वर्गिकरण	१८
३	वैवाहिक स्थितिका आधारमा उत्तरदाताहरुको वर्गिकरण	१९
४	पारिवारिक संरचनाका आधारमा उत्तरदाताहरुको वर्गिकरण	२०
५	परिवारको आकारको आधारमा उत्तरदाताहरुको वर्गिकरण	२१
६	साक्षरताका आधारमा उत्तरदाताहरुको वर्गिकरण	२३
७	शैक्षिक स्तरको आधारमा उत्तरदाताहरुको वर्गिकरण	२३
८	शौचालय चर्पि प्रयोगका आधारमा उत्तरदाताहरुको वर्गिकरण	२७
९	खानेपानी श्रोत प्रयोगका आधारमा उत्तरदाताहरुको वर्गीकरण	२७
१०	पेशा र व्यवसायका आधारमा उत्तरदाताहरुको वर्गिकरण	४८
११	भूमि वितरण तथा भूस्वामित्वको आधारमा उत्तरदाताहरुको वर्गिकरण	४९
१२	मोहियानीका आधारमा रहेका उत्तरदाताहरुको वर्गिकरण	५०
१३	वार्षिक खाद्यान उत्पादन विवरण	५१
१४	खाद्यान्न पर्याप्तता अपर्याप्तताको आधारमा उत्तरदाताहरुको वर्गिकरण	५२
१५	आम्दानी श्रोत तथा बार्षिक आम्दानीका उत्तरदाताहरुको वर्गिकरण	५३
१६	ऋणको स्थितिको आधारमा उत्तरदाताहरुको वर्गिकरण	५४

अनुसूची

१. स्थलगत सर्वेक्षणमा उत्तरदाताहरुलाई प्रयोग गरिएको अन्तरवार्ता सूची

२. मूख्य सूचना दातालाई अन्तरवार्तामा प्रयोग गरिएको रुजु सूची

३. अध्ययन क्षेत्रको नक्सा